

TEISMO ARCHEOLOGIJOS PATIRTIS LIETUVOJE: TUSKULĖNŲ MASINĖS KAPAVIETĖS VILNIUJE TYRIMAI

RIMANTAS JANKAUSKAS, ANTANAS GARMUS,
ARŪNAS BARKUS, VYTAUTAS URBANAVIČIUS

IVADAS

Pastaraisiais metais vis daugiau reikšmės ir visuomenės dėmesio sulaukia palyginti jauna disciplina – teismo antropologija, apibrėžiama kaip fizinės antropologijos mokslo žinių taikymas teisiniuose procesuose (Cattaneo, Baccino, 2002, p. 1). Norint iširti žemėje užkastų žmonių palaikus, juos reikia ekshumuoti, o teisinių procesų atvejais tam būtina taikyti archeologinius metodus, adaptuotus nusikaltimo vietai iširti ir iškastiems palaikams toliau tirti. Archeologijos metodų pritaikymas įvykio vietai tirti (paprastai ekshumacijai ir palaikams dokumentuoti) kartais išskiriamas kaip savarankiška teismo archeologijos subdisciplina (Morse et al., 1984, p. 53). Archeologijos metodai su teisiniais procesais susijusiose ekshumacijose Amerikoje sėkmingai taikomi jau keletą dešimtmečių (Brooks S. T., Brooks R. H., 1984, p. 65). Pastarųjų metų nesenu masinių kapaviečių teisminiai tyrimai, pvz., Kosovo (Rainio et al., 2001, p. 121) ir Irake (Stover et al., 2003, p. 663), įrodė teismo archeologijos svarbą ne tik teisei, bet ir humanitariniams tikslams. Tokie tyrimai taip pat pademonstravo įvairių sričių specialistų veiksmų koordinavimo svarbą (Skinner, Sterenberg, 2005). Teismo archeologijos ištakų Lietuvoje galima rasti XX a. septintojo dešimtmečio pradžioje, kai buvo atliekama Holokausto masinių kapaviečių ekshumacija (Garmus ir kt., 1999, p. 238). Vėliau buvo atliekami istorinių asmenybių palaikų identifikavimo darbai (Česnys et al., 2001, p. 18), pokario rezistentų palaikų ekshumacija, daugybė teismo antropologinių ir paleoantropologinių tyrimų. Tačiau tokio masto ekshumacija ir kartu vykę teismo antropologiniai tyrimai, kokie atlikti Tuskulėnuose, tapę rimtu iki šiol sukauptos patirties išbandymu, yra unikalūs viso regiono mastu. Šiame straipsnyje ir pateikiama ekshumacijos, atliktos Tuskulėnuose, bei teismo antropologinių tyrimų apžvalga ir gauti rezultatai.

1994 m. sausio 25 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu Nr. 216 „Dėl NKGB–MGB aukų, palaidotų 1944–1947 m. Vilniaus m. Tuskulėnų dvaro teritorijoje“ buvo sudaryta Valstybinė komisija ir 1994 m. liepos 4 d. pradėta masinio palaidojimo palaikų ekshumacija. 1994 m. buvo ekshumuoti 593 asmenų, o 1995 m. – dar 113 asmenų palaikai. Kadangi sušaudytų asmenų sąrašė buvo 766 asmenys, o per dvejus metus ekshumuoti tik 706 asmenų palaikai, tyrimai buvo tęsti ir 1996 m. vasarą. Buvo iširtas visas laisvas, be medžių, senojo Tuskulėnų parko plotas, kasta net po kai kurių didesnių pavienių medžių šaknimis. Liko nepatikrinti tik medžių grupėmis apaugę ploteliai. Kaip tik čia Tuskulėnų memorialo statybos metu 2003 m. vasarą buvo ekshumuoti dar 18 asmenų palaikai.

Atsižvelgiant į dabartinius teisės reikalavimus ir mokslo rekomendacijas, kiekvienos srities specialistai sprendė jų kompetenciją atitinkančius uždavinius. Lauko tyrimo metu, kartu dirbant archeologams ir antropologams, kiekvienas skeletas buvo ekshumuotas, prieš tai užfiksavus (dokumentuojant, fotografuojant ar filmuojant) kiekvieno jų padėtį ir kitas detales. Ekshumuojant buvo atliekama pradinė palaikų apžiūra ir būklės įvertinimas, užpildomos lauko darbų formos, kurios vėliau buvo pridėtos prie teismo medicinos ekspertizės aktų, o palaikai paruošiami vežti į teismo antropologijos laboratoriją. Laboratorijoje kiekvienas skeletas buvo tiriamas pagal standartines metodikas (Найник, 1972; Garmus, Jankauskas, 1993, p. 5–21; Garmus, 1996; Sjøvold, 1988, p. 444–480; Szilvássy, 1988, p. 421–443), nustatant grupinius identifikavimo požymius (lytis, amžius, ūgis), įvertinami kai kurie individualūs požymiai (kaulų ir dantų patologija, dantų charakteristikos, užgiję sužalojimai) bei sužalojimai, leidžiantys nustatyti egzekucijos ypatybes ir mirties priežastis, taip kaupiant pomirtinius (*post mortem*) duomenis. Buvo parašyti 706 palaikų grupinės identifikacijos teismo medicinos eksper-

tizių aktai, kurie 1995–1996 metais perduoti LR generalinei prokuratūrai.

Kadangi kaukolės dažniausiai (79%) buvo sužalotos šaunant į pakaušį ir kulkos dažnai išeidavo veide, jį suardydamos, jos buvo restauruojamos specialiais kljais. Vėliau, bendradarbiaujant teismo medikams ir antropologams, buvo detalizuojami individualūs požymiai – persirgtos ligos, turėtos traumos, gydymo pėdsakai, dantų būklė, kaukolių matmenys, galintys padėti nustatyti kitus grupinius požymius bei asmens tapatybę dabartinės arba vėlesnės identifikacijos metu atsiradus naujų archyvinių duomenų ar liudininkų parodymų. Lygiagrečiai buvo kaupiami duomenys apie sušaudytus asmenis – analizuojami KGB bylose išlikę duomenys ir giminių laiškuose nurodyti požymiai bei tų asmenų fotografijos. Šį darbą palengvino iš Valstybės saugumo departamento gauti egzekucijų datų bei sušaudytų asmenų sąrašai. Tokiu būdu buvo sudarytos dvi didelės duomenų bazės – *ante mortem* ir *post mortem*, kurios buvo lyginamos. Šių duomenų bazių lyginamosios analizės metu buvo iškelta darbo hipotezė, kad vienos egzekucijos metu sušaudyti asmenys galėjo būti užkasti vienu metu ir vienoje duobėje.

TYRIMO REZULTATAI

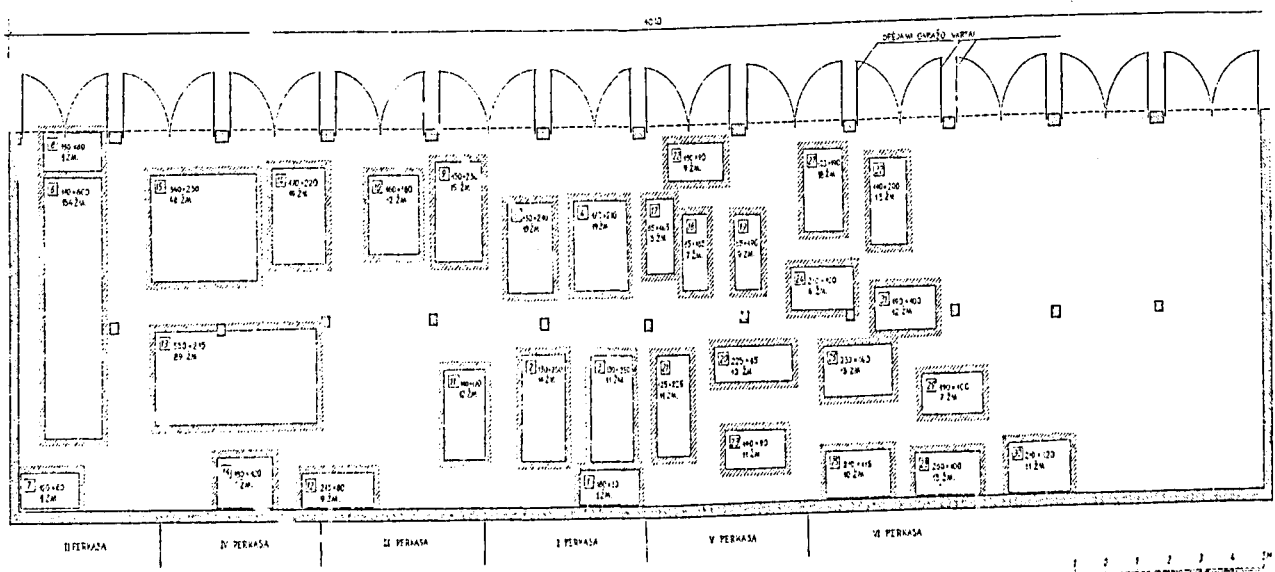
1. Bendrosios egzekucijų ir palaikų užkasimo aplinkybės

Archeologinių kasinėjimų metu rastos 45 inhumacijos duobės, kuriose buvo nuo 1 iki 154 skeletuotų palaikų. 1994 m. po suardytu akmenų grindiniu, kuris vėliau iden-

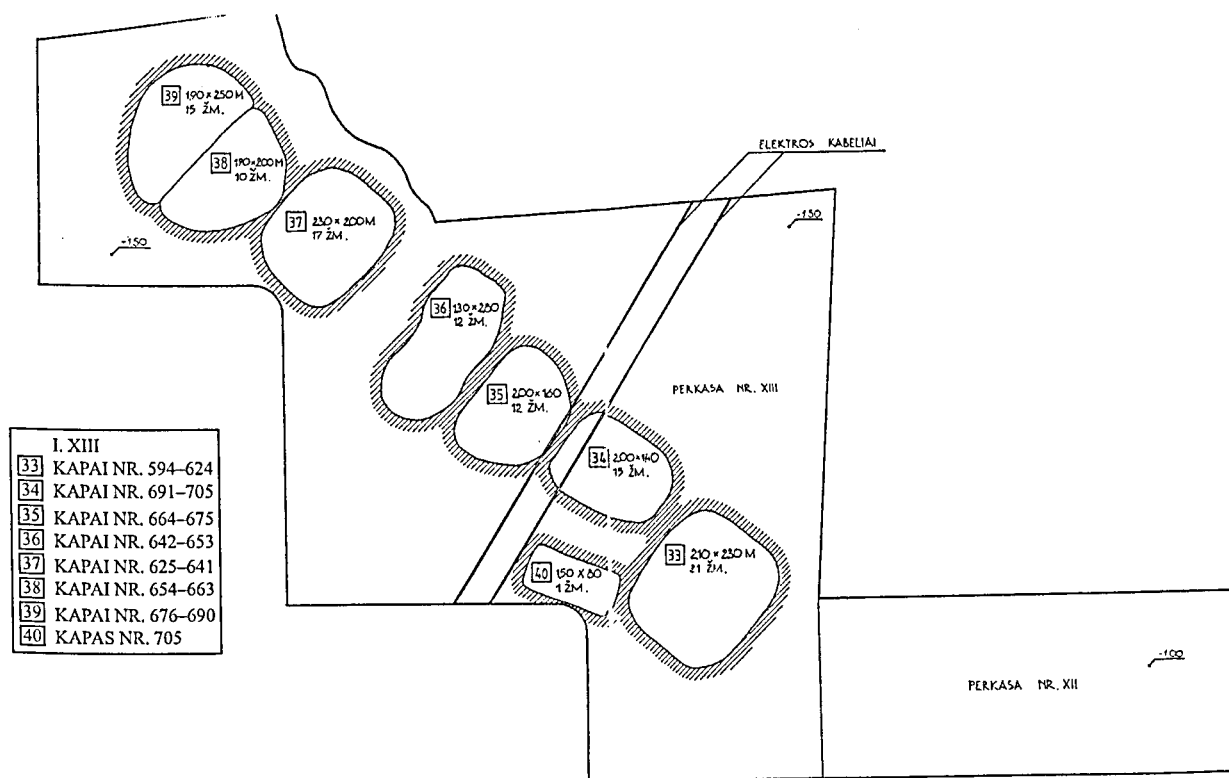

I pav. Akmenų grindinys, vėliau identifikuotas kaip buvusio garažo grindys, kasinėjimų pradžioje (1994 m.).

tifikuotas kaip garažo grindys, buvo rastos 32 duobės (1, 2 pav.). 1995 m. už garažo ribų buvo rastos dar 8 duobės (3 pav.). 5 mažos duobės buvo rastos šiauriniame garažo gale, ties buvusiomis durų angomis, 2003 m. Tuskulėnų memorialo statybos metu. Matyt, ant jų vėliau buvę pasodinti medžiai. Inhumacijos duobių konstrukcija (kai kurios siekė 4 m gylio, lentomis sutvirtintais kraštais, kūnų sluoksnius skyrė dervuoto popieriaus sluoksniai) ir palyginti tvarkinga jų padėtis rodė planingą egzekucijų pobūdį – duobės buvo ruošiamos iš anksto. Tačiau kūnų padėtis duobėse akivaizdžiai liudijo, kad vienu metu netvarkingai kūnai buvo sumesti į duobes (4 pav.). Tarp palaikų buvo rasta tik nespecifinių asmeninių daiktų likučių (pvz., sagų, batų, rūbų liekanų, medalikėlių, pieštukų, ainių ir pan.).

2 pav. 1994 m. perkastos ir rastos inhumacijų duobės bei palaikų skaičius duobėse.

3 pav. 1995 m. perkastos ir rastos inhumacijų duobės bei palaikų skaičius duobėse.

Palaikų grupinių identifikacinių požymių tyrimo metu nustatyta, kad iš viso buvo rasti 720 vyrų ir 4 moterų palaikai, o nužudytųjų amžius svyravo tarp 19 ir 66 metų. Kai kurių nužudytųjų kaukolėse buvo odontologinio gydymo pėdsakų – dantų plombų, tiltų, dantų protezų (5, 6 pav.). Dalyje skeletų buvo kaulų patologijų, kurios padėjo identifikuoti individualiai palaikus (žr. toliau). Palai-

kų radimo atskirose duobėse suvestinė pateikiama 1 lentelėje.

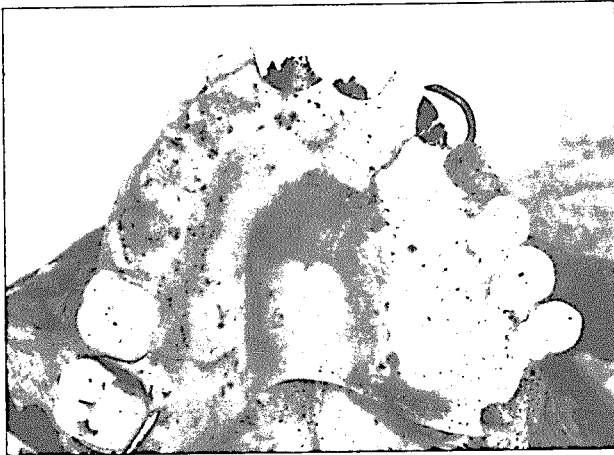
Didžioje kaukolių dalyje (702–97,1%) buvo konstatuoti priešmirtinių sužalojimų pėdsakai. Šautiniai sužalojimai padaryti nuo vieno iki šešių šūvių: viena kulka – 506 atvejais, dviem kulkomis – 111, trimis – 31, keturiomis – 13, penkiomis – 4, šešiomis – 1 atvejis. Kulku kalibras

4 pav. Duobės 28 paviršinis sluoksnis (iš viso 13 asmenų palaikai, vėliau nustatyta, kad asmenys nužudyti 1947 m. vasario 7 d.).

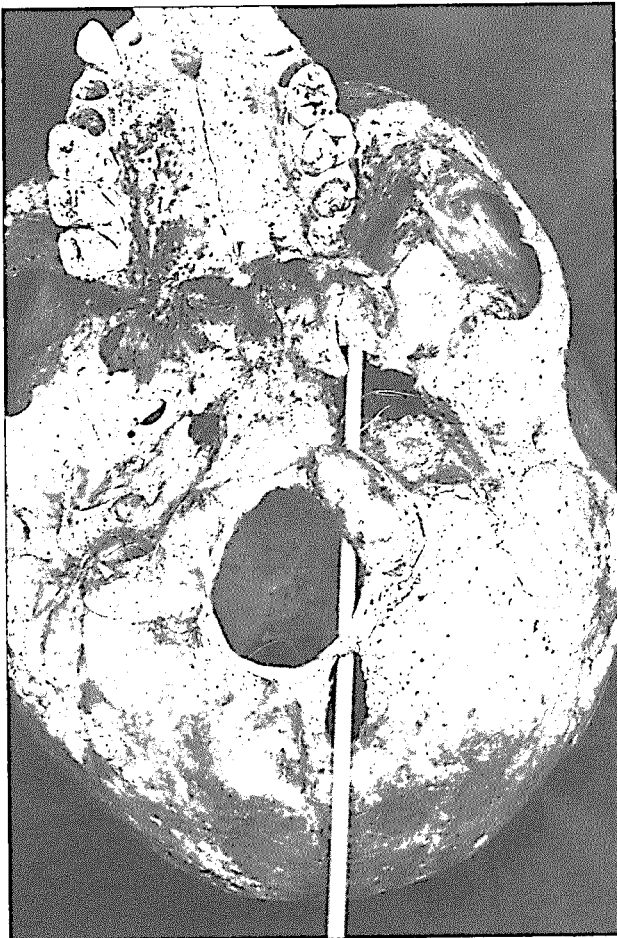
5 pav. Geltono metalo dantų tiltelis (duobė 25, individas 500, vyras, biologinis amžius – apie 46 m.).

6 pav. Plastikinis viršutinio žandikaulio dantų protezas (duobė 6, individas 129, vyras, biologinis amžius – apie 45 m.).

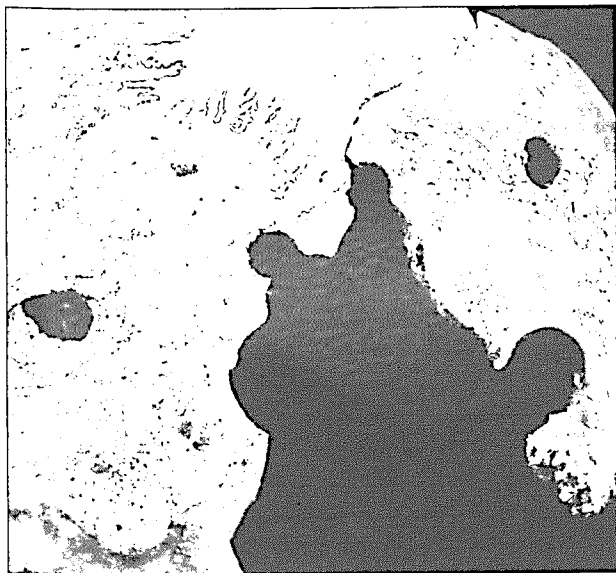
8 pav. Dvi būdingos kulkų įėjimo angos (rodyklės) pakauškaulyje (duobė 5, individas 55, vyras, biologinis amžius – apie 28 m.).

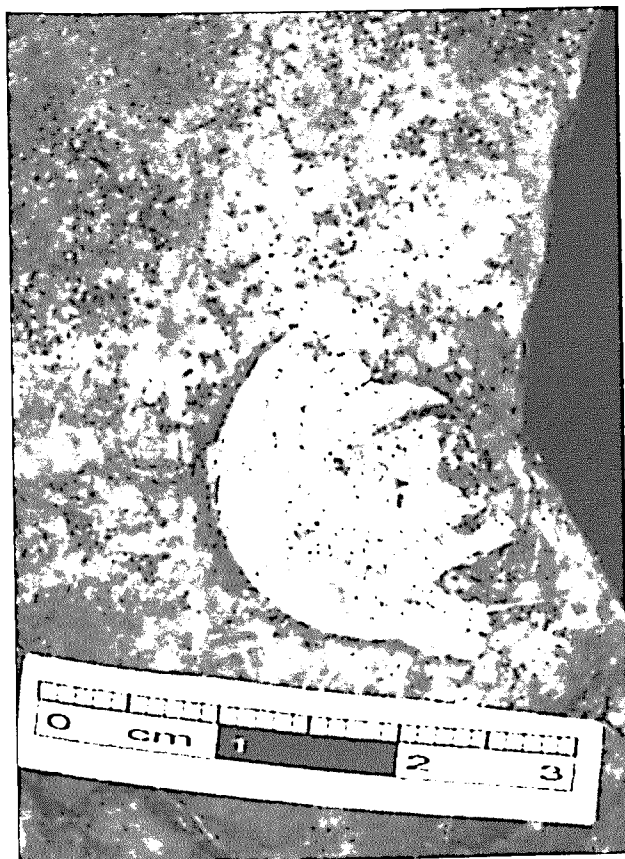
7 pav. Zondas kulkos kanale: įėjimo anga pakauškaulio žvyno kairėje pusėje, išėjimas – veido srityje (2003 m. duobė 3, palaidai 3/4, 30–35 m. vyras).

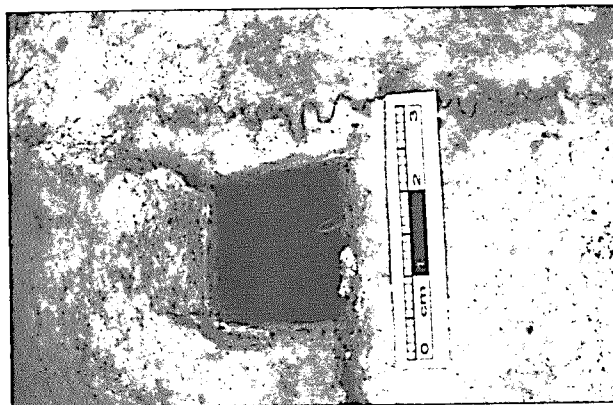
9 pav. Būdinga kulkos išėjimo anga kaktikauulyje (duobė 5, individas 55, vyras, biologinis amžius – apie 28 m.).

10 pav. Penkių kulku įėjimo angos pakaušio ir viršugalvio srityje (duobė 6, individas 265, vyras, biologinis amžius – apie 66 m.).

11 pav. Įstrigusi deformuota švininė kulka kairiojo momenkaulio išoriniame paviršiuje (2003 m., duobė 4, palaikai 4/2, apie 20 m. vyras).

12 pav. Keturkampė durtinė žaizda dešiniajame momenkaulyje (2003 m., duobė 2, palaikai 1/2, apie 30 m. vyras).

buvo įvairus (nuo 5,6 iki 9,0 mm), tai atitinka liudytojų parodymus, kad egzekucijos buvo atliekamos įvairiais ginklais. Dauguma atvejų buvo šaunama į pakaušį, dažniau – į kairę pusę (7, 8, 9 pav.), kulka išeinant veido srityje. Tai rodo, kad budeliai daugiausia šaudydavo iš nugaros. Daugelio šūvių lokalizacija (10 pav.) bei kaukolės skliaute įstrigusių deformuotų kulku (11 pav.) atvejai liudija, kad buvo atliekami ir kontroliniai šūviai, aukai jau gulint ant betoninių egzekucijos kameros grindų. Tik vienu atveju nustatyti dubenkaulio bei vienu – šlaunikaulio šautiniai sužalojimai.

Nustatyta ir kitokio pobūdžio kaukolių sužalojimų: bukais daiktais – 122 atvejais, durtinių – 112 atvejų, kirstinių – 5 atvejai. Bukais daiktais padaryti sužalojimai liudija apie riboto paviršiaus kietus bukus daiktus, kurių tikslesnės formos nustatyti nepavyko. Kai kurių sužalojimų simetriškas lūžių pobūdis liudija, kad aukų galvos buvo spaudžiamos tarp dviejų plokščių kietų paviršių; gali būti, kad dalis tokio pobūdžio sužalojimų galėjo atsirasti ir grubiai elgiantis su palaikais juos vežant ir metant į duobes. Dauguma durtinių sužalojimų padaryti keturbriauniais durtuvais bei įrankiais – laužtuvais ar kirtikliais (12 pav.). Aštuoniais atvejais kaukolėse buvo rastos tokių įrankių keturkampės, maždaug 3x3 cm įėjimo ir 0,5x0,5–1,0x1,0 cm išėjimo angos. Tai rodo, kad buvo smogta gulinčiais aukais, kiaurai persmeigiant galva.

2. Konkrečių asmenų užkasimo vietos paieškos ir individų tapatybės nustatymas

Lyginant archyvinius, archeologinius, grupinius ir individualius identifikavimo požymius – sušaudytų žmonių skaičių, lytį, amžių, ūgį bei individualius požymius, buvo nustatyta galima palaidojimo atskirose duobėse chronolo-

gija ir tuo remiantis sudaryta darbo hipotezė apie galimą konkrečių asmenų palaidojimo vietą (1 lent.).

Remiantis šia hipoteze buvo mėginama identifikuoti tuos asmenis, kurių buvo ieškoma LR generalinės prokuratūros nutarimais arba aukų artimųjų prašymu. Ieškomų asmenų nuotraukas pateikė žuvusiųjų artimieji, dalis nužudytų asmenų nuotraukų bei žodiniai portretai buvo rasti KGB archyvo individualiose bylose, kuriose buvo informacijos ne tik apie lytį ir amžių, bet neretai nurodomas ir apytikslis ūgis, veido aprašymas. Tačiau paaiškėjo, kad ši informacija dažniausiai būdavo netiksli ir mažai informatyvi (išskyrus tokias kategorijas kaip „labai aukštas“ arba „labai žemas“ ūgis). Visgi kai kurios patologijos paminėjimas (pvz., amputacija, stuburo deformacija, sunki sąnarių patologija) buvo labai reikšmingas tolesnei identifikacijai. Pagal sudarytą hipotezę tikrinant galimas konkrečių asmenų palaidojimo vietas, čia rasti skeletai buvo palyginami su ieškomų asmenų žodiniais portretais, o radus bent koki panašumą buvo atliekamas kaukolių ir nuotraukų fotosugretinimas. Teigiamo asmens identifikavimo sąlyga buvo visų turimų vieno asmens fotografijų ir visų kaukolės turimų anatominių taškų visiškas sutapimas. Pažymėtina, kad ieškant kurio nors vieno asmens, buvo siekiama identifikuoti ir kitus tą pačią dieną nužudytus asmenis, tuo žymiai padidinant išvadų apie konkretaus asmens identifikavimą patikimumą.

Siekiant patikrinti fotosugretinimo rezultatų patikimumą, buvo atliekami ir genetiniai tapatumo tyrimai. Iš kurių ieškomų asmenų giminių gauti jų kraujo pavyzdžiai, kurių genetinis kodas (DNR) buvo lyginamas su iš identifikuojamų individų skeletų išskirta DNR. Deja, dėl tuo metu dar neišspręstų techninių sunkumų neabejotinai teigiamų rezultatų gauti nepavyko, todėl sprendžiant asmens identifikacijos klausimus teko apsiriboti tik fotosugretinimo rezultatais.

Žemiau pateikiami konkrečių asmenų paieškos ir identifikavimo naudojantis minėta darbo hipoteze rezultatai (taip pat 2 ir 3 pav.).

Duobė 2 (rasta 14 skeletų): tai galėtų būti 1945 m. gruodžio 30 d. 14-kos sušaudytų asmenų palaikai. Juolab kad ši data yra po 1945 m. gruodžio 24 d. (9 duobė) ir iki 1946 m. sausio 23 d. (5 duobė). Tarp sušaudytųjų ieškomų asmenų nebuvo.

Duobė 3 (rasta 11 skeletų). Galėtų būti 1946 m. vasario 18 d. (kai sušaudyta 11 asmenų). Ši data yra po 1946 m. sausio 23 (5 duobė) ir iki 1946 m. kovo 9 d. (4 duobė). Gali būti, kad duobė 1 iškasta kartu su 3. Tarp 1946 m. vasario 18 d. sušaudytų asmenų buvo ieškomi Adolfas Eidimtas-Tamošaitis ir Albinas Karalius (Raulas Balalis). Ieškant A. Karaliaus palaikų buvo atlikti jo portretinės nuotraukos sugretinimai su dešimčia kaukolių, tačiau nė

vienu atveju iš jų nebuvo gauta neabejotinai teigiamo rezultato. Todėl net kilo abejonių, kad duobėje 3 tikrai buvo užkasti 1946 02 18 sušaudyti žmonės. Todėl ieškant A. Karaliaus palaikų buvo tikrinti ir duobės 21 skeletai (žr. žemiau).

Duobė 4 (19 skeletų, tarp jų su šautiniais sužalojimai – 16). Pagal darbinę hipotezę tikėtina, kad tai 1946 m. kovo 9 d. sušaudyti 18 asmenų. Data yra po 1946 m. vasario 18 d. (3 duobė) ir iki 1946 m. kovo 22 (21 duobė). Tarp 1946 m. kovo 9 d. sušaudytų asmenų buvo ieškomi Pranas Sindaravičius, Antanas Stalmokas. Ieškant A. Stalmoko, buvo atlikti jo profiline nuotraukos sugretinimai su visomis 19 kaukolių, bet neabejotinai teigiamo rezultato negauta. Panašiai buvo ieškota ir P. Sindaravičiaus palaikų, tačiau teigiamų rezultatų taip pat negauta. Tuo būdu A. Stalmoko ir P. Sindaravičiaus palaikų rasti nepavyko. Todėl liko abejonė, kad duobėje 4 užkasti 1946 03 09 sušaudyti žmonės.

Duobė 5. Čia galėjo būti palaidoti 1946 m. sausio 23 d. sušaudyti 16 žmonių (data po 1945 m. gruodžio 30 d. (2 duobė) ir iki 1946 m. vasario 18 d. (3 duobė). Tą dieną sušaudyta 16 asmenų, tačiau duobėje buvo rasta 19 skeletų, iš jų 17 su būdingais šūvių pėdsakais kaukolėje. Nepaisant to, buvo darbo hipotezę patvirtinančių archyvinių ir archeologinių bei teismo medicininių duomenų sutapimų:

1. Vincas Juškevičius, 20 m., pagal žodinį apibūdinimą buvęs žemo ūgio, „kaire koja raišas“ – gali atitikti skeletą 56: apie 29 m., smulkaus kūno sudėjimo vyras, dubens kairės pusės ir kairės kojos kaulų atrofija.

2. Eva Rubavičienė (viena iš 5 visame nužudytųjų sąraše buvusių moterų, amžius mirties metu – 27 m.) – atitinka skeletą 44: apie 29 m., 152 cm ūgio moteris.

Duobėje 6 greičiausiai yra palaidoti 1945 m. sausio 29, vasario 7, 9, 28 ir kovo 2 d. sušaudyti žmonės. Duobė buvo gili, ilgalaikio naudojimo (lentomis sutvirtintais kraštais, tarp lavonų sluoksnių buvo klojamas tolis). Tomis dienomis iš viso buvo sušaudyti 156 žmonės, o duobėje rasti 154 asmenų palaikai. Darbo prielaidą patvirtina šie archyvinių ir archeologinių bei teismo medicininių duomenų sutapimai:

1. 1945 m. sausio 29 d. sušaudytas Julius Gulbinskas (23 metų, „žemo ūgio, kuprotas“) – skeletas 161 (2,36 m gylyje): apie 23 m., didele stuburo deformacija (krūtinės skoliozė į dešinę), dėl to liemuo sutrumpėjęs apie 10 cm; asmens ūgis pagal ilguosius kaulus – apie 175 cm, įvertinus stuburo deformaciją – 165 cm. Reikia pabrėžti, kad visoje Tuskulėnų medžiagoje rasti tik 2 kuproti žmonės.

2. 1945 m. vasario 28 d. sušaudytas Feliks Solovej (30 metų, „labai žemas ūgis, kairio kelio sąnario tuberkuliozė“) – skeletas 80 (1,20 m gylyje, t. y. į duobę patekęs vėliau negu 161): apie 36 m., apie 162 cm ūgio, visiška

1 lentelė. Egzekucijų datų, sušaudytų žmonių skaičiaus ir identifikuotų duobių suvestinė

Eil. Nr.	Egzekucijos data	Žmonių skaičius	Duobės numeris	Palaikų skaičius	Palaikų numeriai	Identifikavimo pagrindas
1	1944 09 28	10	?	?	?	
2	1944 10 11	8	?	?	?	
3	1944 11 17	9	?	?	?	
4	1944 11 29	8	?	?	?	
5	1944 12 13	10	?	?	?	
6	1945 01 22	40	?	?	?	
7	1945 01 29	38	6	154	65–200; 249, 250; 252–267	Sutapo 3 asmenų patologija ir žodiniai portretai; 1 teigiamas fotosugretinimas
8	1945 02 07	26				
9	1945 02 09	25				
10	1945 02 28	25				
11	1945 03 02	42				
12	1945 03 21	45	13	89	269–320; 388–420; 427–430	Chronologija
13	1945 03 29	23				
14	1945 03 30	24				
15	1945 04 21	20	14	19	321–339	Sutapo 1 asmens patologija ir žodinis portretas; 1 teigiamas fotosugretinimas
16	1945 05 02	1	?	?	?	
17	1945 05 11	15	?	?	?	
18	1945 06 01	31	33	31	594–624	Chronologija
19	1945 06 18	15	34	15	691–705	Chronologija
20	1945 07 14	12	35	12	664–675	Teigiamas 1 asmens fotosugretinimas
21	1945 07 31	12	36	12	642–653	Chronologija
22	1945 08 17	18	37	17	625–641	Chronologija
23	1945 08 27	10	38	10	654–663	Chronologija
24	1945 09 25	12	39	15	676–690	Chronologija
25	1945 10 25	11	10?	12	228–239	Chronologija
26	1945 11 21	5	?	?	?	
27	1945 12 24	15	9	15	201–215	Sutapo 1 asmens patologija ir žodinis portretas; 1 teigiamas fotosugretinimas
28	1945 12 30	14	2	14	2, 9, 10, 12, 13, 15–22, 26	Chronologija
29	1946 01 23	16	5	19	40–46; 48; 50; 53–58; 61–64	1 asmens patologija ir žodinis portretas, 1 moteris
30	1946 02 18	11	3?	11	3–8; 11; 14; 23; 25	Chronologija
31	1946 03 09	18	4?	19	27–39; 47; 49; 51; 52; 59; 60	Chronologija
32	1946 03 22	11	?	?	?	
33	1946 04 26	3	?	?	?	
34	1946 05 10	6	?	?	?	
35	1946 05 22	7	?	?	?	
36	1946 06 07	7	?	?	?	

1 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Egzekucijos data	Žmonių skaičius	Duobės numeris	Palaikų skaičius	Palaikų numeriai	Identifikavimo pagrindas
37	1946 06 13	6	?	?	?	
38	1946 07 01	9	?	?	?	
39	1946 07 19	7	?	?	?	
40	1946 07 31	9	?	?	?	
41	1946 08 26	12	23	11	480–490	1 moteris, teigiamas 2 asmenų fotosugretinimas
42	1946 09 20	9	?	?	?	
43	1946 10 18	10	25?	10	497–506	Chronologija
44	1946 11 17	3	?	?	?	
45	1946 11 18	13	26	13	507–519	Teigiamas 5 asmenų fotosugretinimas
46	1946 11 26	6	24	6	491–496	Teigiamas 4 asmenų fotosugretinimas
47	1946 11 27	3	?	?	?	
48	1946 12 25	17	27	18	520–536, 540	1 asmens patologijos ir žodinio portreto sutapimas
49	1947 01 21	12	31	12	569–580	Teigiamas 8 asmenų fotosugretinimas
50	1947 01 30	12	32	13	581–593	Chronologija
51	1947 02 07	13	28	13	537–539; 541–544; 552–557	1 moteris; teigiamas 5 asmenų fotosugretinimas
52	1947 02 26	7	?	?	?	
53	1947 03 26	10	30	11	558–568	1 asmens patologija ir žodinis portretas, teigiamas 6 asmenų fotosugretinimas
54	1947 04 16	5	?	?	?	
55	?		2003/1	5	2/1–2/5	
56	?		2003/2	4	1/1–1/4	
57	?		2003/3	5	3/1–3/5	
58	?		2003/4	3	4/1–4/3	
59	?		2003/5	1	5/1	

kairio kelio sąnario ankilozė dėl tuberkuliozinio artrito. Tai vienintelis tokios patologijos atvejis tiek tarp turėtų žodinių portretų, tiek tarp ekshumuotų palaikų.

3. 1945 m. kovo 2 d. sušaudytas Adolfas Šeinigas (41 m., „aukštas, ant kairės kojos pėdos randas“) – skeletas 86 (1,26 m gylis; 32 m., 172 cm, kairės pėdos laivakaulio ir 3 padikaulių sugiję lūžimai).

Tarp tomis dienomis sušaudytų asmenų buvo ieškomi: Antanas Stančikas (sušaudytas 1945 01 29 – duobės dugne?), Bernardas Jonas Tamulaitis (1945 03 02 – duobės paviršiuje?). Jų fotosugretinimas neatliktas dėl blogos duobėje buvusių palaikų būklės (palaikai buvo apipilti chemikalais, todėl kaukolės buvo erodavusios ir stipriai deformuotos) ir labai didelio palaikų skaičiaus. Kitų

duomenų, kurie leistų identifikuoti A. Stančiko ir B. J. Tamulaičio palaikus, pradžioje nebuvo.

Tačiau 1997 m. dėl B. J. Tamulaičio identifikavimo kreipėsi nužudytojo sesuo Kazimiera Taurintienė, gydytoja stomatologė, kuri pateikė B. J. Tamulaičio 2 portretines nuotraukas kariškio uniforma ir nurodė, kad jis buvo aukšto (per 175 cm) ūgio, atsikišusiais žandikauliais, apatinio žandikaulio priekyje turėjo auksinių dantų tildelį. Gavus tokius identifikacinius duomenis, buvo atlikta papildoma ekspertizė. Tolesniam identifikavimui atrinkti 9 vyrų palaikai, kurių kaukolėse būta geltono metalo dantų: 66 (biologinis amžius – 44 m., ūgis – 174 cm, individualūs požymiai – 5 geltono metalo dantys); 77 (biologinis amžius – 48 m., ūgis – 175 cm, individualūs požymiai –

1 geltono metalo dantis); 112 (biologinis amžius – 38 m., ūgis – 173 cm, individualūs požymiai – dešinysis viršutinis medialinis kandis iškritęs neseniai, prieš mirtį); 116 (biologinis amžius – 40 m., ūgis – 173 cm, individualūs požymiai – 3 balto metalo dantis); 157 (biologinis amžius – 46 m., ūgis – 173 cm, individualūs požymiai: apatinio žandikaulio kandžių protezas – iltiniai dantys apvilkti geltonu metalu, prie jų pritvirtintas iš priekio balto porceliano, iš vidaus geltono metalo tiltelis); 171 (biologinis amžius – 26 m., ūgis – 174 cm, individualūs požymiai – 1 geltono metalo dantis); 182 (biologinis amžius – 50 m., ūgis – 172 cm, individualūs požymiai – 1 geltono metalo dantis); 187 (biologinis amžius – 48 m., ūgis – 173 cm); 190 (biologinis amžius – 44 m., ūgis – 165 cm, individualūs požymiai – 2 geltono metalo dantis). Visos kaukolės prieš fotosugretinimą restauruotos. Buvo atliktas visų 9 kaukolių fotosugretinimas su naujai gautomis B. J. Tamulaičio 2 portretinėmis nuotraukomis ir nustatyta: kaukolės 66, 77, 112, 116, 171, 182, 187 ir 190 turi labai daug anatomių taškų nesutapimų su fotoportretu ir jokiū būdu negali būti identifikuojamos kaip B. J. Tamulaičio. Kaukolė 157 buvo labai deformuota, veido dalis fragmentiška. Bendrais bruožais galėtų sutapti su B. J. Tamulaičio portretu, bet dėl deformacijų ir fragmentiškumo objektyvus sugretinimas neįmanomas. Požymių, leidžiančių kategoriškai atmesti B. J. Tamulaičio ir palaikų 157 tapatumą, nėra. Todėl sutapus bendriesiems ir kai kuriems individualiems identifikaciniams požymiams ir dalinio fotosugretinimo rezultatams neprieštaraujant, buvo padaryta išvada, kad palaikai 157 priklauso Bernardui Jonui Tamulaičiui, g. 1893 m.

Duobėje 9 buvo užkasti 1945 m. gruodžio 24 d. sušaudyti žmonės. Tą dieną sušaudyta 15 asmenų, duobėje rasta 15 palaikų. Data yra iki 1945 m. gruodžio 30 d. (2 duobė). Prielaidą patvirtina šie sutapimai:

1. Pranas Parskavdas, 42 m., „vidutinio ūgio, sužalotos abi rankos ir nėra pirštų“ – skeletas 204: apie 36 m., apie 167 cm ūgio vyras, kairio riešo sąnario ankilozė, deformuotai sugiję 2 ir 3 delnakaulių lūžimai.

2. Vladas Dainauskas, 27 m., „labai aukšto ūgio“ – skeletas 214: apie 31 m., apie 181 cm ūgio vyras. Šio asmens portreto ir kaukolės fotosugretinimo rezultatai buvo teigiami. Vladas Dainauskas buvo LR generalinės prokuratūros ieškomų asmenų sąraše.

Duobė 10 (rasta 12 skeletų) – pagal darbo hipotezę, gali būti 1945 m. spalio 25 d. aukos (sušaudyta 11 asmenų). Data atitiktų pagal bendrą chronologiją. Tarp ieškomų asmenų buvo Juozas Tulaba. Fotosugretinimas neatliktas, nes negauta J. Tulabos nuotraukų, tik brolio iš atminties pieštas veido profilis.

Duobė 11 (rasta 12 skeletų) – daryta prielaida, kad tai

1945 m. spalio 25 d. ar 1945 m. lapkričio 21 d. aukos (sušaudyti 5 asmenys).

Duobė 12 (9 skeletai) – gali būti 1946 m. birželio 7 d. sušaudyti 7 asmenys. Galimas sutapimas: Petras Petrikėnas, 34 m., aukštas, „ant kairio žando randas nuo skeveldros su žandikaulio pažeidimu“ – skeletas 246: apie 38 m., 169 cm ūgio, didelis sugijęs kairės apatinio žandikaulio pusės ir viršutinio žandikaulio defektas (trauma?). Tarp sušaudytųjų 1946 06 07 buvo ieškomi Bronius Vaivada, Jonas Palionis, Stasys Skučas. Tikrintas B. Vaivados fonotruokų ir 12 duobės kaukolių tapatumas. Panašiausia buvo 244, tačiau ji neatitiko tapatumo kriterijų. Atmestos ir kitos 12 duobės kaukolės. Tikrintos taip pat J. Palonio nuotraukos ir kaukolės 240, 242, 245, 248 (morfologiškai artimiausios), tačiau nė viena jų nesutapo su J. Palonio nuotraukomis. S. Skučo nuotraukų tyrimo metu nebuvo gauta. Daroma išvada, kad labai abejotina, jog 12 duobėje užkasti 1946 06 07 sušaudyti žmonės.

Artimųjų parodymais, B. Vaivada turėjo auksinių dantų tiltelius. Todėl patikrinta 41 kaukolė su geltono metalo dantų karūnelėmis: 25, 31, 51, 54, 66, 77, 87, 150, 157, 159, 171, 182, 190, 203, 212, 269, 274, 280, 290, 297, 332, 334, 363, 367, 409, 413, 414, 455, 457, 466, 471, 481, 500, 508, 511, 515, 516, 540, 561, 579, 589. Deja, nė viena nesutapo su B. Vaivados nuotraukomis. Bendra išvada: B. Vaivados, J. Palonio ir S. Skučo identifiкуoti nepavyko.

Duobė 13 (89 skeletai) – atitinka 1945 m. kovo 21, 29, 30 d. egzekucijų datas (iš viso sušaudyti 92 asmenys). Tarp tomis dienomis sušaudytųjų buvo ieškomi: Vladas Baltuška (1945 03 21 – duobės dugne?), Kazys Urbas (1945 03 21 – duobės dugne?). Identifikacija fotosugretinimo būdu neatlikta dėl blogos duobėje buvusių palaikų būklės (apipilta chemikalais, kaukolės erodavusios ir stipriai deformuotos) ir labai didelio palaikų skaičiaus.

Duobė 14 (19 skeletų) – pagal darbo hipotezę būtų 1945 m. balandžio 21 d. egzekucija (sušaudyta 20 asmenų). Galimas sutapimas: Jonas Lopata, 57 m., „aukštas, nėra dešinės rankos“ – skeletas 337: apie 50 m., 175 cm ūgio vyras, dešinio dilbio amputacija. Toks sutapimas (vienintelis visoje medžiagoje) leido identifiкуoti šį skeletą kaip Jono Lopatos.

1998 m. su prašymu identifiкуoti J. Jurgilo palaikus kreipėsi Algirdas Jurgilas, nurodydamas, kad jo tėvas Jonas Jurgilas, buvęs Tauragės burmistras, sušaudytas 1945 m. KGB rūsiuose, o jo palaikai gali būti užkasti Tuskulėnuose. Jis pateikė 2 nuotraukas (2 pozicijų kalėjimo ir portretinę) ir nurodė individualius požymius: blaudzos išorėje netoli čiurnos – egzemos žymės, burnos šonuose – auksiniai dantys. Atsiradus tokių duomenų, atlikta papildoma ekspertizė. Tolesniam identifiкуavimui iš šios duo-

bės atrinkti 2 vyrų palaikai, kurių kaukolėse būta geltono metalo dantų: 332 (biologinis amžius 36 m., ūgis 167 cm, individualūs požymiai – 2 geltono metalo dantys), ir 334 (biologinis amžius – 46 m., ūgis – 169 cm, individualūs požymiai – 3 geltono metalo dantys). Kaukolė 334 gerai sutapo tiek su portretine, tiek su profiline J. Jurgilo kalėjimo nuotraukomis; biologinio amžiaus ir ūgio duomenys taip pat neprieštarauja teigiamai identifikacijai. Todėl sutapus bendriesiems, individualiems identifikaciniams požymiams ir fotosugretinimo rezultatams padaryta išvada, kad palaikai 334 priklauso Jonui Jurgilui, g. 1896 m.

Duobė 15 (48 skeletai) – tikslios chronologijos nustatyti nepavyko. Pagal bendrą chronologiją čia galėtų būti sušaudytieji 1945 m. sausio 22 d. (40 asmenų), bet sąrašė yra moteris, o tarp skeletų moters nerasta.

Archeologijos duomenys paremia prielaidą, kad duobėse 13 ir 15 palaidoti žmonės galėjo būti sušaudyti vėlyvą rudenį, žiemą, ankstyvą pavasarį (duobėje 13 – 89 skeletai, 15 – 48, t. y. daugiau, negu būdavo sušaudoma per vieną naktį; duobėse rasta žieminių rūbų liekanų, palaikai perkloti tolio sluoksniu). Kartu peršasi išvada, kad buvusiame garaže galėjo būti užkasami šaltuoju metų laiku (nuo vėlyvo rudens iki ankstyvo pavasario) sušaudyti žmonės (tuo metu po pastatų žemė mažiau išalus ir ją lengviau kasti).

Duobė 16 (6 skeletai) – tikslios chronologijos nustatyti nepavyko. Buvo manoma, kad čia užkasti 1946 m. birželio 13 d. sušaudyti 6 asmenys. Tarp tą dieną sušaudytųjų buvo ieškomas 25 m. amžiaus Petras Jasinevičius. Atlikus fotosugretinimą su kaukole 423, bendrais bruožais sutapo portreto ir kaukolės individualios ypatybės. Tačiau dėl didžiulio P. Jasinevičiaus amžiaus žuvimo metu (25 m.) ir biologinio skeleto 423 amžiaus (45–50 m.) skirtumo identifikacija pripažinta neigiama.

Duobė 17 (3 skeletai) – 1946 07 01 (sušaudyti 9 asmenys) ar 1946 07 19 (sušaudyti 7 asmenys) (žr. žemiau)?

Duobė 18 (7 skeletai) – gali būti 1946 07 01 (sušaudyti 9 asmenys) ar 1946 07 19 (sušaudyti 7 asmenys)? Gali būti, kad 17 ir 18 duobės iškastos tuo pat metu (jos visai greta). Tai atitiktų spėjamą chronologiją. Tarp sušaudytųjų 1946 m. liepos 1 d. buvo ieškomi Juozas Bancevičius, Ignas Vylius-Velavičius. Tačiau atlikus I. Vylius-Velavičiaus fotografijų ir artimiausių joms kaukolių 432 ir 433 sugretinimus gauti neigiami rezultatai.

Duobė 19 (9 skeletai) – 1946 07 01 (sušaudyti 9 asmenys), 1946 07 31 (sušaudyti 9 asmenys) ar 1946 09 20 (sušaudyti 9 asmenys) (pagal bendrą chronologiją)? Tikrintos I. Vylius-Velavičiaus nuotraukos ir kaukolės 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, bet tapatybė atmeta. Tikrinant 1946 07 01 – 19 duobės sutapimą, atlikti tą dieną sušaudyto V. Pacikonio nuotraukų ir kaukolių 464, 466, 467, 468 sugretinimai; rezultatai buvo neigiami.

Duobė 20 (9 skeletai) – 1946 07 01, 1946 07 19, 1946 07 31, 1946 09 20? Tikrintos I. Vylius-Velavičiaus nuotraukos ir kaukolės 451, 453 (pagal skeleto patologiją galėjo būti raišas), 459; deja, portretas ir kaukolės nesutapo.

Kadangi yra duomenų, kad I. Vylius-Velavičius turėjo sugijusį kojos lūžimą ir buvo raišas, tikrinti ir kiti skeletai su kojų traumų pėdsakais: duobė 20 – skeletas 453; duobė 22 – skeletas 460; duobė 25 – skeletas 502; duobė 28 – skeletai 537; 557; duobė 32 – skeletai 585; 592. Niekur sutapimų nerasta. Kiti palaikai netikrinti dėl kitose vietose išdėstytų motyvų (teigiama kitomis datomis sušaudytų asmenų identifikacija; netinka bendra chronologija ir kiti grupiniai identifikavimo požymiai).

Duobė 21 (11 skeletų) – 1946 m. kovo 22 d. (sušaudyta 11 asmenų)? Tikrinta prielaida, kad šioje duobėje gali būti užkasti 1946 02 18 sušaudyti žmonės. Atlikti A. Karaliaus (R. Balalio) nuotraukos sugretinimai su kaukolėmis 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 477, 478, 479, bet teigiamų rezultatų gauti nepavyko.

Duobė 22 (9 skeletai) – 1946 07 01, 1946 07 31, 1946 09 20? Tikrintos I. Vylius-Velavičiaus nuotraukos ir kaukolės 460 (sugijęs dešinės gūžduobės ir šlaunikaulio proksimalinės epifizės lūžimas, o I. Vylius, archyviniais duomenimis, taip pat buvo raišas), 462, 463, 464, 465, 467, 468, tačiau tapatybė atmeta. Tikrintos ir V. Pacikonio (sušaudytas tą pačią dieną kaip ir I. Vylius) fotonuotraukos bei kaukolės 464, 466, 467, 468, bet sutapimų nerasta.

Duobė 23 (11 skeletų) – 1946 m. rugpjūčio 26 d. (sušaudyta 12 asmenų). Tą dieną sušaudyta Tatjana Prokofjeva, 22 m. – ji atitiktų skeletą 488: apie 27 m. moteris.

Teigiami kaukolių ir fotonuotraukų sugretinimo rezultatai:

1. Liudvikas Gikis, 38 m., „ūgis 165–170 cm, priekyje 4 auksiniai dantys“, esantis ieškomų asmenų sąrašė – skeletas 481: 169 cm ūgio, 35–40 m. vyras, turėjęs 4 geltono metalo dantis.

3. Aleksas Kučinskis (28 m., „vidutinio ūgio“) – skeletas 484 (vyras, biologinis amžius 25–30 m., 173 cm ūgio): sutampa portretas ir kaukolė. Be to, buvo tikrinti ir atmesti skeletai 480, 482, 483, 487, 490.

Duobė 24 (6 skeletai) – sušaudytieji 1946 m. lapkričio 26 d. (sąrašė – 6 asmenys). Archyvinių, teismo medicinos ir fotosugretinimo duomenų sutapimai:

1. Aloyzas Stragys (31 m., „žemo ūgio“) – skeletas 495: apie 35–40 m., 170 cm ūgio vyras. Gerai sutampa frontalinė nuotrauka ir kaukolė.

2. Leonas Taunys (52 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 491 (biologinis amžius – 45–50 m., ūgis – 176 cm). Sutampa kalėjimo frontalinė, profilinė, dokumento nuotraukos ir kaukolė.

3. Vytautas Bacevičius (31 m.) – skeletas 492 (biologinis amžius – 30–40 m., ūgis – 167 cm). Sutampa kalėjimo frontalinė, profilinė ir portretinė nuotraukos bei kaukolė.

4. Jonas Neicelis (34 m., „vidutinis ūgis“) – skeletas 493 (biologinis amžius – 30–40 m., 170 cm ūgio). Identifikacija buvo abejotina, nors bendrais bruožais sutapo frontalinė ir profilinė nuotraukos bei kaukolė, be to, skelete buvo sugijusi kairiojo šlaunikaulio amputacija, o identifikacijai pateiktame bylos išrašė tai neminima. Dar kartą patikrinus bylą archyve rasta frazė: „kairė koja amputuota aukščiau kelio“. Tikrintas skeletas 526 (antroji taip pat kairiojo šlaunikaulio amputacija visoje Tuskulėnų medžiagoje), bet ši kaukolė ir J. Neicelio nuotraukos visiškai nesutapo. Todėl ir 27 duobė atmesta. J. Neicelis identifiкуotas su skeletu 493.

Tikrinta hipotezė, kad tą dieną sušaudytieji gali būti duobėje 28 (duobėje 13 skeletų, tačiau su būdingomis sušaudymo žymėmis tik 6). Įtarimą kėlė skeletas 544 (biologinis amžius – apie 31 m., 163 cm ūgio vyras, kairiojo alkūnkaulio alkūninės ataugos nėra, lūžimas, galima kontraktūra) – A. Stragio žodinis portretas (31 m., „žemas ūgis, ant kairės rankos aukščiau alkūnės – randas“). Tačiau kaukolė visiškai nesutapo su portretu; skeletas 553 ekskludotas, nes visiškai nesutapo frontalinė nuotrauka ir kaukolė. Be to, nė viena šios duobės kaukolė netiko sugretinimui su L. Taunio ir V. Bacevičiaus nuotraukomis, todėl 28 duobė atmesta.

Duobė 25 (10 skeletų) – 1946 m. spalio 18 d. (buvo sušaudyta 10 asmenų) (pagal bendrą chronologiją – iki 1946 11 18 ir toliau garažo durų)? Tikrintas skeletas 502 (kairiojo blauzdikaulio ir šėvikaulio apatinių trečdalių sugiję lūžimai) ir I. Vyčiaus tapatumas; rezultatai neigiami.

1946 m. lapkričio 18 d. sušaudyti žmonės buvo **duobėje 26** (sąrašė 13 asmenų, duobėje 13 skeletų). Archyvinų, teismo medicinos ir fotosugretinimo duomenų sutapimai:

1. Stepas Vasauskas, 43 m., „vidutinis ūgis“, pagal žodinį portretą, „turėjo auksinius dantis“ – skeletas 515: apie 49 m., apie 164 cm ūgio vyras, kaukolėje 5 geltono ir 10 balto metalo dantų.

2. Eduardas Misevičius (63 m., „vidutinis ūgis“) – skeletas 507 (biologinis amžius – 45–55 m., 164 cm ūgio, viršutinio žandikaulio dantų plokštelė). Gerai sutampa frontalinė, profilinė nuotraukos ir kaukolė.

3. Vincentas Borisevičius (59 m.) – skeletas 511 (biologinis amžius – 45–50 m., 169 cm ūgio). Gerai sutampa frontalinė, profilinė kalėjimo, 2 portretinės nuotraukos ir kaukolė.

4. Pranas Gustaitis (36 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 514 (biologinis amžius – 40–45 m., 181 cm ūgio). Gerai

sutampa kaukolė ir profilinė bei frontalinė kalėjimo nuotraukos.

5. Kazimieras Jasiukaitis (25 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 518 (biologinis amžius – 25–30 m., aukšto ūgio). Sutampa kaukolė ir profilinė bei frontalinė kalėjimo nuotraukos.

6. Simonas Maldanis (24 m., „vidutinis ūgis“) – skeletas 510 (biologinis amžius – apie 34 m., 167 cm ūgio). Sutampa kai kurios frontalinės nuotraukos ir kaukolės detalės.

Sušaudytieji 1946 m. gruodžio 25 d. gali būti užkasti **27 duobėje** (sąrašė – 17 asmenų, duobėje – 18 skeletų, iš jų su šautiniais sužalojimais – 17). Sutapimai:

1. Stasys Pilipavičius, 31 m., „žemo ūgio, kuprota nugarą“ – skeletas 520: 163 cm ūgio vidutinio amžiaus vyras su didele stuburo kifoskolioze (kuprota); tai antrasis iš dviejų kuprotųjų sąrašė ir tarp skeletų.

Duobė 28 (13 skeletų, iš jų vienas – moters) – 1947 m. vasario 7 d. (sušaudyta 13 asmenų, iš jų ieškomų asmenų sąrašė esanti Elena Vidugirytė). Sušaudymo data ir bendra chronologinė seka – po 32 duobės (1947 01 30). Fotosugretinimo rezultatai:

1. Elena Vidugirytė (28 m., „vidutinis ūgis“) – skeletas 553 (moteris, biologinis amžius – apie 34 m., 161 cm ūgio); sutapo jos portretas ir kaukolė. Fotosugretinimo būdu buvo atmesti kitų moterų palaikai: 44, 488, 698, 706.

2. Povilas Gabė (34 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 538 (vyras, biologinis amžius – 34 m., 174 cm ūgio) – sutapo portretas ir kaukolė.

3. Povilas Ramonas (26 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 543 (vyras, biologinis amžius – apie 26 m., 177 cm ūgio). Sutapo portretas ir kaukolė. Skeletas 537 atmestas.

4. Gerhard Kveker (37 m.) – skeletas 552 (vyras, biologinis amžius – apie 44 m.). Sutapo portretas ir kaukolė. Skeletas 555 atmestas.

5. Rokas Bengelis (26 m.) – skeletas 554 (vyras, biologinis amžius – 30–35 m.). Artimiausias portreto ir kaukolės sutapimas. Atmesti palaikai 537, 539, 541, 542, 543, 544, 552, 556, 557.

Duobėje 28 užkasti palaikai tapatinti ir su 1946 07 01 nužudytų asmenų archyviniais duomenimis: tikrintas skeletų 537 ir 557 (abu turėjo sugijusius kojų lūžimus) bei I. Vyčiaus tapatumas. Fotosugretinimo rezultatai neigiami; vadinasi, duobėje 28 užkasti ne 1946 07 01 nužudyti asmenys.

Duobė 29 (7 skeletai) – gali būti 1946 m. vasario 26 d. sušaudyti 7 asmenys. Sušaudymo data ir bendra chronologinė seka gali būti po 28 duobės (1947 02 07) ir prieš 30 duobę (1947 03 26). Tarp ieškomų asmenų – Jonas Noreika-Vėtra. Iš tą dieną sušaudytų asmenų bylose yra tik J. Noreikos ir Z. Šerkšno-Laukaičio nuotraukos. Todėl

buvo ieškoma dviejų asmenų (J. Noreikos-Vėtros ir Z. Šerkšno-Laukaičio). Pirmiausia tikrinta 29 duobė (tikrinta 3 kartus su kelių mėnesių pertraukomis, kiekvieną kart iš naujo restauruojant deformuotas kaukoles). Rezultatai:

J. Noreikos nuotraukos gretintos su: kaukolėmis 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, tačiau teigiamų rezultatų negauta. Z. Šerkšno nuotraukos gretintos su kaukolėmis 546, 545, 548, 549, 550, 551, tačiau anatomiciniai taškai su turimomis nuotraukomis nesutapo. Negavus teigiamų rezultatų, buvo tikrintos kitos duobės:

18 duobė (taip pat 7 asmenų palaikai). J. Noreika – kaukolės 436, 434, 435, 437, 438, 439, 440 – atmestos. Z. Šerkšnas – tapatybė su šiomis kaukolėmis taip pat atmesta. Kitos duobės – 19 duobė (9 asmenų palaikai), 20 (10 asmenų palaikai), 22 (9 asmenų palaikai), 25 (10 asmenų palaikai), 32 (13 asmenų palaikai) taip pat atmestos. Tokiu būdu, nepaisant itin ilgai užtrukusių tyrimų, J. Noreikos palaikų identifikuoti nepavyko.

Sušaudytieji 1947 m. kovo 26 d. (10 asmenų) buvo 30 duobėje (11 skeletų, iš jų vienas su kaukolės skrodimo pėdsakais, kiti 10 turėjo būdingų sušaudymo žymių). Ir šios dienos sąrašė, ir duobėje dominuoja jauni vyrai. Sutapimai:

1. Vacys Jakubauskas, 23 metų, „žemo ūgio“, pagal žodinį portretą, „dešinė koja nesusilenkia“ – skeletas 568: apie 25 m., apie 170 cm ūgio vyras, dešiniojo kelio sąnario artritas, dėl to galėjo būti suvaržyti judesiai.

Duobės datuotę patvirtino teigiami kaukolių ir LR generalinės prokuratūros ieškotų asmenų nuotraukų sugretinimo duomenys:

2. Alfonsas Žukauskas – skeletas 559 (biol. amžius – 23 m., ūgis – 173 cm) sutampa 2 portretinės blogos kokybės nuotraukos ir kaukolė.

3. Feliksas Vitkus (48 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 560 (biol. amžius – 46 m., aukšto ūgio). Sutampa kaukolė ir frontalinė nuotrauka.

4. Norbertas Mikšys (50 m., „vidutinis ūgis“) – skeletas 561 (biol. amžius – 47 m., ūgis – 170 cm). Kaukolė sutampa su frontaline ir profiline nuotraukomis.

5. Vincas Baronas (19 m.) – skeletas 563 (biol. amžius – 22 m., ūgis – 177 cm). Sutampa kaukolė ir du skirtingi portretai.

6. Jurgis Bekampis (22 m., „vidutinis ūgis“) – skeletas 564 (biol. amžius – 24 m., ūgis – 169 cm). Sutampa frontalinė (geriau – veidrodinis atspindys) nuotrauka ir kaukolė.

7. Algimantas Gustaitis (19 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 566 (biol. amžius – 23 m., ūgis – 170 cm). Sutampa kaukolė ir portretas.

Duobė 31 (12 skeletų) – 1947 m. sausio 21 d. (sušaudyta 12 asmenų). Sutapimą įtarti leido bendra duobių

chronologija. Generalinės prokuratūros ieškomų asmenų sąrašė – Jonas Semaška. Fotosugretinimo rezultatai:

1. Jonas Semaška (40 m.) – skeletas 569 (biologinis amžius – apie 46 m., ūgis – 170 cm): sutampa portretas ir frontalinė nuotrauka bei kaukolė. Atliktas sugretinimas ir su kaukole 571 – atmesta.

2. Aleksas Bajorinas (56 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 572 (biologinis amžius – apie 59 m., ūgis – 171 cm): sutampa frontalinė nuotrauka ir kaukolė.

3. Juozas Staugaitis (23 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 573 (apie 25 m., ūgis – 169 cm): sutampa frontalinė nuotrauka ir kaukolė.

4. Kazys Pušas (27 m., „vidutinis ūgis“) – skeletas 574 (28 m., ūgis – 176 cm): sutampa dvi frontalinės nuotraukos ir kaukolė.

5. Leonas Batūra (26 m., „vidutinis ūgis“) – skeletas 576 (28 m., ūgis – 168 cm): sutampa frontalinė nuotrauka ir kaukolė.

6. Vilfrid Chinkelštain (22 m., „vidutinis ūgis“) – skeletas 577 (23 m., ūgis – 176 cm): sutampa keturios nuotraukos įvairiais rakursais ir kaukolė.

7. Emil Just (62 m., „aukštas ūgis“) – skeletas 579 (61 m., ūgis – 180 cm): sutampa frontalinė ir profiline nuotraukos bei kaukolė.

8. Adolfas Uždaviny (26 m.) – skeletas 580 (29 m., ūgis – 162 cm): sutampa frontalinė nuotrauka ir kaukolė.

Duobė 32 (13 skeletų) – 1947 m. sausio 30 d. (12 asmenų). Data po 1947 sausio 21 d., o duobė dar arčiau garažo durų. Tarp per Generalinę prokuratūrą ieškomą tą dieną sušaudytų asmenų – Kazys Loda, g. 1904 m. Identifikacija neatlikta, nes nebuvo gauta K. Lodos fonuotraukų. Tikrintas skeletų 585 ir 592 bei I. Vyliaus tapatumas (pagrindas – šie skeletai turėjo su deformacijomis sugijusius kojų kaulų lūžimus). Fotosugretinimų rezultatai neigiami.

Atsižvelgiant į ankstesnes išvadas buvo prieita prie nuomonės, kad 1995 m. vasaros sezono metu ekshumuoti 113 palaikų priklausytų 1945 m. vasarą sušaudytiems asmenims. Visos duobės yra vienoje eilėje, palaikai buvo apipilti chemikalais (dezinfekuojamosiomis medžiagomis?), skeletų skaičius, pasiskirstymas pagal amžiaus ir ūgio grupes bendrais bruožais sutapo su archyviniais duomenimis.

Duobė 33: 31 skeletas; 1945 m. birželio 1 d. sušaudytas 31 žmogus.

Duobė 34 ir 40 (greta): 16 skeletų, iš jų 1 moteris duobėje 40 (706); 1945 m. birželio 18 d. sušaudyta 15 asmenų, iš jų 1 moteris – Janina Ališūnaitė, 23 m. Tačiau skeleto 706 biologinis amžius – apie 50 m., todėl jo ir J. Ališūnaitės tapatumas paneigtas.

Duobė 35: 12 skeletų; 1945 m. liepos 14 d. sušaudyta 12 žmonių. Tarp per LR generalinę prokuratūrą ieškomų

asmenų buvo Antanas Gerdvilis (38 m., „aukštas ūgis“). Fotosugretinimo metu sutapo kaukolė ir skeletas 666 (biologinis amžius – apie 35 m., ūgis – 179 cm) ir A. Gerdvilio portretas.

Duobė 36: 12 skeletų; 1945 m. liepos 31 d. sušaudyta 12 žmonių.

Duobė 37: 17 skeletų; 1945 m. rugpjūčio 17 d. sušaudyta 18 žmonių.

Duobė 38: 10 skeletų; 1945 m. rugpjūčio 27 d. sušaudyta 10 žmonių. Tarp ieškomų – Jonas Urvinis. Fotosugretinimas neatliktas, nes negauta J. Urvinio fotonuotraukų.

Duobė 39: 15 skeletų; 1945 m. rugsėjo 25 d. sušaudyta 12 žmonių.

Aštuoniolikos asmenų palaikų, 2003 m. rastų penkiose duobėse, egzekucijų datų nustatyti nepavyko.

APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

Identifikacijos proceso metu buvo patvirtinta darbo hipotezė, kad tą pačią dieną nužudyti žmonės buvo gabenami ir užkasami vienu metu. Nustatyta, kad asmenys, nužudyti šaltuoju metų laiku (1944/45, 1945/46 ir 1946/47 metų vėlyvą rudenį, žiemą ir ankstyvą pavasarį) buvo planingai užkasinėjami iš anksto paruoštose duobėse buvusiame garaže, pradedant nuo pastarojo pietinio galo. Kasinėjimų metu rastos vėliau nugriauto garažo pamatų liekanos ir grindinys. Asmenys, nužudyti 1945 m. vasarą, buvo užkasti 8 atskirose duobėse už garažo ribų; pažymėtina, kad palaikai šiose duobėse buvo apipilti dezinfekujamosiomis medžiagomis. Deja, 1946 metais nužudytų asmenų užkasimo vietas iki šiol nustatyti dar nepavyko. Tyrimų metu taip pat nustatytos svarbios pačių egzekucijų ir palaikų užkasimo detalės, kurios sutapo su liudininkų parodymais ir prokuratūros surinktais duomenimis. Reziumuojant palaikų individualios identifikacijos rezultatus matyti, kad buvo nustatyta 45 asmenų palaikų tapatybė, iš jų 33 – pagal bendruosius ir individualius identifikacinius požymius, palaidojimo chronologiją ir fotosugretinimą, o 11 – tikrai pagal palaidojimo chronologiją ar identifikacinius požymius. Pažymėtina, kad iš Generalinės prokuratūros buvo gauti nutarimai dėl 36 asmenų identifikavimo bei nuotraukos ir duomenys apie jų individualius požymius. Iš jų pavyko identifikuoti 18 asmenų.

Visi palaikai buvo perkelti į atskirus metalinius karsus su identifikaciniais numeriais ir palaidoti specialiai pastatyto Tuskulėnų memorialo kolumbariume, kuris buvo oficialiai atidarytas 2004 m. lapkričio 2 d. Palaikų palaidojimas Tuskulėnų kolumbariume tapo ne tik stalinizmo aukų atminimo įamžinimu. Kartu buvo išsaugota galimybė pratęsti identifikavimo darbus, atsiradus naujų identifi-

kavimo duomenų arba naujų tyrimo metodų.

Šio unikalaus darbo metu igyta patirtis gali būti panaudota ir kitų masinių kapaviečių tyrimuose. Darbų metu buvo įrodyta, kad sėkmingam masinių kapaviečių aukų identifikavimui yra būtinas labai glaudus įvairių sričių mokslininkų ir ekspertų bendradarbiavimas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Brooks S. T., Brooks R. H., 1984 – Problems of burial exhumation, historical and forensic aspects / Human Identification: Case Studies in Forensic Anthropology. Springfield, 1984, p. 64–86.

Cattaneo C., Baccino E., 2002 – A call for forensic anthropology in Europe // International Journal of Legal Medicine. 2002. Vol. 116. No 1–2.

Česnys G., Jankauskas R., Urbanavičius V., 2001 – Queen Barbora Radvilaitė: review of remains and reconstruction of documentary portrait // Acta Medica Lituanica. 2001. Suppl. 8, p. 18–24.

Garmus A., Jankauskas R., Urbanavičius V., 1999 – Prospects of Lithuanian forensic anthropology // Acta Medica Lituanica. 1999. Vol. 6. No 3, p. 238–241.

Garmus A., Jankauskas R., 1993 – Methods of person's identification from skeleton in Lithuania // Medicina Legalis Baltica. 1993. No 3–4, p. 5–21.

Garmus A., 1996 – Lithuanian forensic osteology. Vilnius, 1996.

Morse D., Dailey R. C., Stoudamire J., Duncan J., 1984 – Forensic Archaeology / Human Identification: Case Studies in Forensic Anthropology. Springfield, 1984, p. 53–63.

Rainio J., Hedman M., Karkola K., Lalu K., Pelto P., Ranta H., 2001 – Forensic osteological investigations in Kosovo // Forensic Science International. 2001. Vol. 121, p. 166–173.

Sjøvold T., 1988 – Geschlechtsdiagnose am Skelett // Anthropologie. Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen, Stuttgart, 1988. Bd. I, p. 444–480.

Skinner M., Sterenberg J., 2005 – Turf wars: Authority and responsibility for the investigation of mass graves // Forensic Science International. 2005 (in press).

Stover E., Haglund W. D., Samuels M., 2003 – Exhumation of mass graves in Iraq: Considerations for forensic investigations, humanitarian needs, and the demands of justice // JAMA. 2003. Vol. 290, p. 663–666.

Szilvássy J., 1988 – Altersdiagnose am Skelett // Anthropologie. Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen, Stuttgart, 1988. Bd. I, p. 421–443.

Найнис Ю. В., 1972 – Идентификация личности по проксимальным костям конечностей. Вильнюс, 1972.

FORENSIC ARCHAEOLOGY EXPERIENCE IN LITHUANIA: INVESTIGATION OF TUSKULĖNAI MASS GRAVE SITE IN VILNIUS

Rimantas Jankauskas, Antanas Garmus, Arūnas Barkus, Vytautas Urbanavičius

Summary

The aim of the paper is to present results of exhumation, examination and identification of remains of individuals executed in KGB headquarters in Vilnius in 1944–47. During 1994 and 1995, 706 skeletons were exhumed by archaeologists and anthropologists, and 18 more skeletons were found in 2003. Each skeleton was analysed according to routine forensic protocols. Paralelly, research in KGB archives, analysis of letters of relatives and other documentary data was conducted and two data sets compared. In total, 720 males and 4 females, age range from 19 to 66 years, were found. During cross-matching of individual data from KGB files and skull/portrait superimposition, 45 individuals were identified. Details of execution and the way of handling of bodies were reconstructed. 97 percent of skulls had perimortal lesions – usually single or multiple bullet wounds, as well as stabbed and cut/strike wounds and lesions caused by blunt force. Details of deposition of bodies were also elucidated. Individuals executed in late autumn/winter/early spring of 1944/45, 1945/46 and 1946/47 were inhumed in former garage (later demolished), as the ground there was less frozen and easier to dig during cold season. Construction of inhumation pits and their regular position prove the planned manner of executions. Individuals executed in summer of 1945 were inhumed outside (separate row of 8 pits, bodies covered with corrosive disinfecting chemicals). Conclusion is made that close collaboration of professionals from legal institutions, forensic medicine and archaeology in all stages of mass grave investigation is essential in victim identification process.

LIST OF TABLES

Table 1. Summary of execution dates, numbers of executed individuals and identified pits.

Doc. dr. Rimantas Jankauskas
Vilniaus universitetas, Medicinos fakultetas, Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedra,
M. K. Čiurlionio g. 21, 03101, Vilnius, tel. 239 87 09.
el. paštas: rimantas.jankauskas@mf.vu.lt

Prof. habil. dr. Antanas Garmus
A. Garmus teismo medicininio tyrimų biuras,
J. Kubiliaus g. 3-20, 08238, Vilnius, tel. 278 84 03.
el. paštas: garmus@cable.net.lt

Dr. Arūnas Barkus
Vilniaus universitetas, Medicinos fakultetas, Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedra,
M. K. Čiurlionio g. 21, 03101, Vilnius, tel. 239 87 09.
el. paštas: arunas.barkus@mf.vu.lt

Habil. dr. Vytautas Urbanavičius
Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“,
B. Radvilaitės g. 7/2, 01100, Vilnius, tel. 262 99 88.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Stone pavement, later identified as the floor of former garage, at the beginning of excavations (1994).

Fig. 2. Schematic drawing of the former garage indicating pit numbers and numbers of skeletons in pits.

Fig. 3. Schematic drawing of pits found in 1995 and numbers of skeletons in pits.

Fig. 4. Superficial layer of pit 28 (13 individuals in total, later identified as being executed at February 7, 1947).

Fig. 5. Dental bridge made from yellow metal (pit 25, individual 500, male, biological age c. 46 years).

Fig. 6. Plastic dental prosthesis of the upper jaw (pit 6, individual 129, male, biological age c. 45 years).

Fig. 7. Pointer in the channel of the bullet: entrance at the left side of occipital squama, exit in the face (pit 3 from the year 2003, individual 3/4, male, 30–35 years).

Fig. 8. Two typical bullet entrance holes (arrows) in the occipital area (pit 5, individual 55, male, biological age c. 28 years).

Fig. 9. Typical bullet exit hole in the frontal bone (pit 5, individual 55, male, biological age c. 28 years).

Fig. 10. Five bullet entrance holes in the occipital area and skull vault (pit 6, individual 265, male, biological age c. 66 years).

Fig. 11. Impacted deformed lead bullet on the outer surface of the left parietal (pit 4 from the year 2003, individual 4/2, male, c. 20 years).

Fig. 12. Quadrangular stabbed wound on the right parietal (pit 2 from the year 2003, individual 1/2, male, c. 30 years).

Gauta 2005 03 25